

СЕКТОР „БЪРЗИ КРЕДИТИ“ В РУМЪНИЯ И БЪЛГАРИЯ: РАЗВИТИЕ И РЕГУЛАТОРНИ СПЕЦИФИКИ

Ивайло Николаев Маринов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Финанси и кредит“

Резюме: С икономическото развитие на Румъния и България с вече 10-годишното членство в ЕС търпят експанзия и секторите за небанково финансиране. Техният темп на завладяване на пазарни територии изпреварва темпа на развитие на класическите банкови институции. Подкрепяйки потребителското търсене обаче, опериращите в сектора дружества предлагат необичайно високи размери на годишни проценти на разходите. Така клиентите на дружествата за „бързи кредити“ често погасяват освен главницата и една приблизително еквивалентна сума, явяваща се „разходи по кредита“, изразени в лихви, комисиони, такси и др. подобни. За обект на изследване се определят секторите „бързи кредити“, а за предмет – тяхното развитие в България и Румъния. Целта на статията е да представи в аналитичен план развитието на сектори „бързи кредити“ в двете страни, като направи съпоставка на тенденциите и профилите на кредитиране на база селектирани дружества. В резултат от анализа се установява, че до „бързи кредити“ прибъгват клиенти, които иначе биха били отхвърлени от класическите търговски банки, било поради лошо кредитно минало или ниски доходи (или липсващи такива). Опитът на България сочи, че отпускане на „бързи кредити“ води до развитие на паралелен бизнес подотрасъл – този на „колекторските“ фирми.

Ключови думи: „Бързи кредити“, небанкови финансови институции.

JEL: F36; G29.

„RAPID LOANS“ SECTOR IN ROMANIA AND BULGARIA: DEVELOPMENT AND REGULATORY SPECIFICS

Ivailo Nikolaev Marinov
The D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
The Department of Finance and Credit

Abstract: With the economic development of Romania and Bulgaria with already 10 years of membership in the EU, the non-bank financing sectors have expanded, too. The pace of their conquest of market territories outruns the pace of development of classical banking institutions. By supporting consumer demand, however, companies operating in the sector offer unusually high amounts of annual cost rates. Thus, the customers of "rapid loans" companies often repay, apart from the principal, an approximately equivalent amount of "loan costs", expressed in interest, commissions, fees, etc. The research area of this paper is the "rapid loans" sectors and the research problem is their development in Bulgaria and Romania. The aim of the article is to present analytically the development of "rapid loans" sectors in both countries, by comparing trends and lending profiles of selected companies. Our findings infer that "rapid

loans" are used by customers who would otherwise be rejected by the classical commercial banks, either because of "bad credit" or low (or no) income. The experience of Bulgaria shows that the granting of "rapid loans" leads to the development of a parallel business sub-sector - that of the "collector" companies.

Keywords: "rapid loans", non-banking financial institutions.

JEL: F36; G29.

Сектор „бързи кредити“ е специфичен и бързоразвиващ се сегмент на финансови услуги, който се отличава с изпреварващи за регулаторните рамки ефекти и особености. Тези особености са обект на изследователски интерес с фокус върху България и Румъния като двойка страни от вълната на разширяване на ЕС от 2007 г.

Секторът на небанковите финансови институции в Румъния се регулира от Националната банка на Румъния. Закон номер 93 от 8 април 2009 г. регламентира основните правила за действие на небанковите финансови институции. Небанковите финансови институции се контролират от специален регистър, който действа за фирмите, предоставящи кредити на юридически лица и от генерален регистър за всички останали компании от сектора.

В България е в сила Закон за кредитните институции (ЗКИ), където е въведено изискване за поддържане на Регистър на финансовите институции към БНБ (вж. Лилова, Р. и колектив (2015)) по чл. 3а от ЗКИ, в чийто обхват попадат и дружествата, които се занимава с „отпускане на заеми със средства, които не са набрани чрез публично привличане на влогове или други възстановими средства“. В посочения регистър на БНБ към началото на м. ноември 2017 г. са вписани 184 активни дружества, сред които 144 дружества посочват в дейността си по ЗКИ цитираната формулировка на кредитна дейност. Всички тези дружества практически оперират в регулаторната рамка на Закона за потребителския кредит, където е въведено изискване за нормативен горен лимит на кредит от 147 хил. лв. (в сила от 23.07.2014 г.).

На тази основа за **обект** на изследване се определят секторите „бързи кредити“, а за **предмет** – тяхното развитие в България и Румъния. **Целта** на статията е да представи в аналитичен план развитието на сектори „бързи кредити“ в двете страни, като направи съпоставка на тенденциите и профили на кредитиране. В структурен план изследването е насочено първоначално към сектор „бързи кредити“ на Румъния, а след това и на България.

* * *

В Румъния основно изискване за издаването на лиценз за опериране, като небанкова финансова институция, е изискването за минимален капитал, а именно 200 хил. евро за потребителско кредитиране и 3 млн.

евро в случай на ипотечно кредитиране. Стриктно е забранено, небанковите финансови институции да набират депозити, емитиране на облигации, операции с движимо или недвижимо имущество. Небанковите финансови институции могат да извършват не само услуги за обмяна на валута а и отпускане на потребителски кредити, ипотечи, заеми за недвижими имоти, микрокредити, финансиране на търговски сделки, факторинг, дисконтиране, еднократни суми; финансов лизинг; издаване на гаранции, поемане на гаранционни ангажменти, поемане на финансови ангажменти; предоставяне на кредити с получаване на стоки в залог, т.е. заложни къщи; предоставяне на кредити на членовете на сдружения с нестопанска цел, организирани въз основа на свободно съгласие на служителите / пенсионерите, с цел да се подкрепят финансовите заеми на членовете им от тези субекти, организирани в правната форма на домовете за взаимопомощ.

Важно условие е, те да са регистрирани като акционерни дружества. В сектора е въведена нова регулация, базирана върху виждането, че небанковите финансови институции са канал за финансиране на реалната икономика, за разлика от банковия сектор, който не е особено активен в последните години в Румъния. В тази връзка стойността на отпуснатите заеми от небанкови кредитори през 2016 г. е била с около 13% по-висока от тази, отчетена през предходната 2015 година.

През последния период някои небанкови финансови институции в Румъния приемат бизнес модели, които се основават на предоставянето на краткосрочни кредитни продукти с относително ниски стойности, достъпни предимно от тези сегменти от населението, които вече имат затруднения в управлението на текущите задължения за плащане.

Това обаче поражда потенциална възможност за поява на феномена на прекомерната задлъжнялост на населението, която може да предизвика системни дефекти по посока на небанковите финансови институции. Във връзка с това практиката на високи разходи за финансиране (лихвени проценти и комисиони), особено в случаите на микрокредити или потребителски кредити към населението, насърчава нестабилен бизнес модел с високи нива на несъответствие, което също създава отрицателно възприятие върху целия сектор на небанковите финансови институции. Също така липсата на статистически данни за действителната задлъжнялост на клиентите на тези институции генерира значителни проблеми от гледна точка на анализа на финансовата стабилност на дружествата в сектор „бързи кредити“ в Румъния.

Приложените разпоредби на вторично регулиране на небанковите финансови институции не отразяват достатъчно спецификата на този бизнес модел и, като следствие, вероятността за навлизане на кредиторите в специалния регистър (като по този начин влизат в областта на надзора на централната банка) е минимално. На тази база последното изменение на правилата има за цел да елиминира регулаторния арбитраж и да отговори

на въпросите за потенциални системни ефекти, които могат да възникнат, като предвиждат оперативни средства, приложими от Националната банка на Румъния за намеса чрез прилагане на режим на надзор, регулиращ сектора. Това е разпоредба, която дава правомощия на ЦБР за адекватна реакция спрямо реални пазарни ситуации, които имат специфични рискове.

В регулаторните промени се въвеждат два нови критерия, в допълнение към вече действащите, към които небанковите финансови институции са регистрирани в специалния регистър и подлежат на така наречения „разумен“ надзор от Националната банка на Румъния:

- Първо. Публикуване на данни за обема на новоотпуснатите заеми за определен период, независимо от факта, че те вече не са в баланса на небанковата финансова институция към отчетната дата (вече изплатени от длъжниците или продадени);
- Изчисляване на индикатор, показващ действителния размер на средното ниво на разходите, понесени от кредитополучателите (представявано от действителния годишен ефективен лихвен процент – показател, който показва чрез причинно-следствената връзка между цена и риск евентуално предположение за прекомерен риск от страна на небанковите финансови институции (НФИ).

Таблица 1

Регулаторни горни лихвени лимити при кредитиране в Румъния

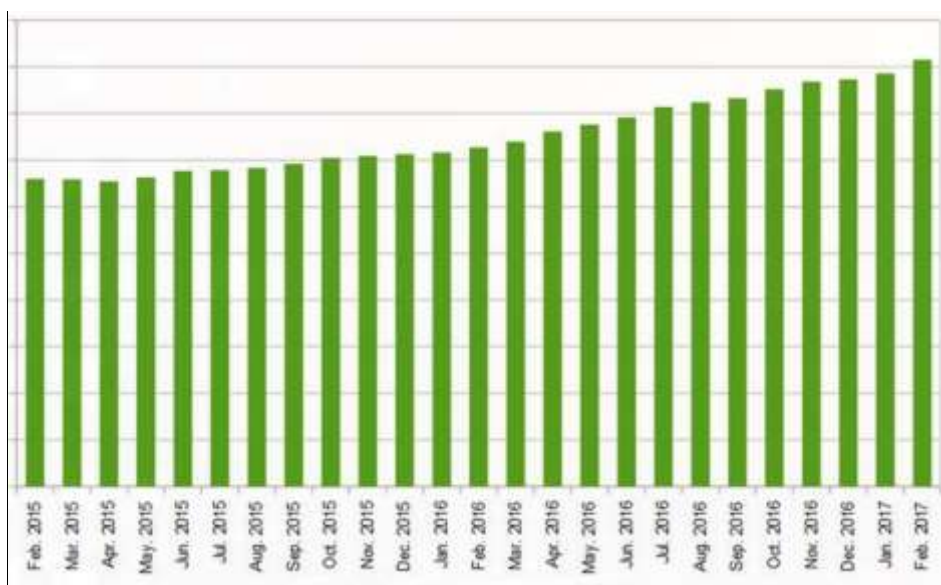
Период	Размер на ефективна годишна лихва в национална валута	Размер на ефективна годишна лихва за кредити във валута
До 15 дни	200%	133%
16 – 90 дни	100%	67%
По-голям от 90 дни	10 x ломбард размера на НБР (към момента 32,5%)	6,7 x ломбард размера на НБР (към момента 21,8%)

*НБР – Национална банка на Румъния.

По отношение на допълнителните капиталови изисквания се предвижда въвеждане на 10 пъти по-високи от настоящите максимални изисквания за заеми с лихвени проценти над лихвените проценти, посочени в Таблица 1. Така за всеки 100 леи, взети назаем, и с годишен ефективен лихвен процент над праговете в таблицата, има изискване, НФИ да осигури капитал от 67 леи. Предвидено е, регламентът да влезе в сила от 1 декември 2017 г., а в случай на заеми с висок лихвен процент новите изисквания ще се отнасят само за кредити, отпуснати от тази дата. Характерно е, че регламентът няма да се прилага със задна дата.

В Румъния, за първи път през 2011 г., дялът на кредитите от небанкови финансови институции в общия кредитен портфейл на страната надхвърля 10% и е във възходяща тенденция. През март 2017 г. кредитният портфейл на небанковите финансови институции представлява 10,3% от

общия кредитен в банковата система (банки + небанкови) и е с 21,8% по-висок в сравнение с март 2015 г. Делът на кредитите от небанкови институции в сравнение с банковите заеми през март 2017 г. е в размер на 11,5% в сравнение с 10% през 2015 г. През 2016 г. темпът на нарастване на кредитите, отпуснати от небанковите финансови институции в Румъния, надвишава темпа на растеж на БВП, докато темпът на нарастване на предоставените от банките заеми е по-нисък от растежа на БВП. Паралелно се отчита, че делът на отпуснатите от небанкови финансови институции кредити в общите заеми достигна 15.6% през март 2017 г., което е с 21% повече от март 2015 г. Също така делът на кредитите в небанковата сфера в общия пакет на потребителски кредити за домакинствата е 5.3% през март 2017 г., отбелязвайки ръст от 25% в сравнение с март 2015 г. Цялостно в Румъния се отчита устойчив темп на нарастване на потребителските кредити (вж. фиг. 1).

Фигура 1. Потребителски кредити от НФИ в Румъния по данни на НБР в млн. RON

В края на 2016 пазарът на небанковите финансови институции отчита нарастване с около 6,5% в сравнение с 2015 г. Общата сума на отпуснатите кредити е в размер на 5.35 млрд. RON. Подобно покачване се очаква да бъде отчетено и в края на 2017 г., като нарастване се наблюдава практически всеки месец на 2016 и 2017 г. Най-големите НФИ на пазара в Румъния са Cetelem, Provident и iCredit. Cetelem има изградено партньорство с огромен брой магазини и вериги, като предлага покупка на продукти на изплащане. Provident и iCredit работят на пазара на домашно кредити-

ране както за предоставяне, така и за събиране на вноските. По-конкретно за тях е известна следната пазарна информация за оперативна активност:

- Cetelem – 21.6% пазарен дял с над 800 национални представители за директни продажби.

- Provident – около 35% пазарен дял с над 3000 служители и с над 70 офиса;

- iCredit – около 28% пазарен дял с над 1000 служители и над 80 офиса.

* * *

Малките дружества в сектор „бързи кредити“ в Румъния отчитат коренно противоположни показатели за активност. По-долу са представени аналитични данни за тяхното развитие

Таблица 2

*Селектирани финансови и оперативни данни
за EASY CREDIT 4 ALL IFN SA – румънско дружество*

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	8 276 834	7 229 812	1 913 856	n.d.	n.d.	65
2014	n.d.	4 551 347	5 193 155	1 214 350	n.d.	n.d.	48
2013	n.d.	3 141 460	n.d.	1 108 936	n.d.	n.d.	26
2012	n.d.	1 485 634	n.d.	647 972	n.d.	n.d.	0
2011	n.d.	782 170		0	n.d.	n.d.	0
2010	n.d.	485 921		154 137	n.d.	n.d.	12
2009	n.d.	17 524		74 786	n.d.	n.d.	7

Таблица 3

*Селектирани финансови и оперативни данни
за MOZIPO IFN SA – дружество с литовски капитали*

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	0	4 079	178 974	n.d.	n.d.	7
2014	n.d.	-181 410	0	63 655	n.d.	n.d.	3

Таблица 4

Селектирани финансови и оперативни данни
за ZAPLO IFN SA – дружество с литовски капитали

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	0	0	6 673 638	636 458	0	0	16

Таблица 5

Селектирани финансови и оперативни данни
за VIVA CREDIT IFN SA – Кипърска компания

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	4 250 050	n.d.	306 760	n.d.	n.d.	37
2014	n.d.	3 673 503	n.d.	131 453	n.d.	n.d.	28
2013	n.d.	2 128 906	n.d.	76 562	n.d.	n.d.	17
2012	n.d.	830 663	n.d.	49 047	n.d.	n.d.	8
2011	n.d.	-215 280	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	0

Таблица 6

Селектирани финансови и оперативни данни
за FERRATUM ROMANIA IFN SA – финландско дружество

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	n.d.	2 506	40 696	n.d.	n.d.	11
2014	n.d.	-1 121 272	40	24 390	n.d.	n.d.0	5
2013	n.d.	-40 876	21 387	5 649	870 758	859 124	0

Таблица 7

Селектирани финансови и оперативни данни
за TELECREDIT IFN SA – румънско дружество

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	158 495	n.d.	70 911	n.d.	n.d.	14
2014	n.d.	-66 944	n.d.	40 806	n.d.	n.d.	3

Таблица 8

Селектирани финансови и оперативни данни за CREDIUS IFN SA –
дружество със смесена собственост Кипър/Румъния

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	n.d.	1 955 408	3 637 979	n.d.	n.d.	138
2014	n.d.	-8 124 667	122 642	2 664 744	n.d.	n.d.	93
2013	n.d.	-2 526 778	337	1 219 908	n.d.	n.d.	20

Таблица 9

Селектирани финансови и оперативни данни
за CREDIT PENTRU FIECARE IFN SA – румънско дружество

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	509 127	2 881 292	105 373	n.d.	n.d.	13
2014	n.d.	270 709	0	3 601	n.d.	n.d.	10
2013	n.d.	-160 371	2 865	426	n.d.	n.d.	5
2012	n.d.	-6 558	0	1 123	n.d.	n.d.	1

Таблица 10

Селектирани финансови и оперативни данни
за PRO LEASING IFN SA – румънско дружество

Година	Оборот	Чиста печалба	Дългове	Фиксирани активи	Текущи активи	Собствен капитал	Брой служители
2015	n.d.	705 253	2 456 916	140 519	n.d.	n.d.	6
2014	n.d.	346 926	1 550 000	135 993	n.d.	n.d.	6
2013	n.d.	523 172	1 393 463	135 993	n.d.	n.d.	6
2012	n.d.	607 994	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	

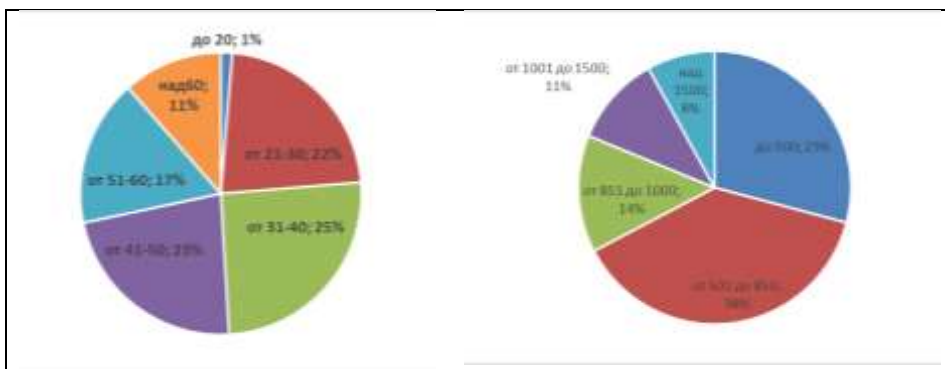
Характерно за представените дружества в Таблицы от 2 до 10¹ е динамиката в основните показатели, вкл. опериране изцяло на загуба. Изключение от правилото е първата компания, представена чрез Таблица 2, където има устойчива тенденция на експанзия и подобряване на основните финансови показатели.

* * *

От гледна точка на българския пазар за „бързи кредити“, проучване от 2015 г. на клиентската база на CityCash показва (вж. фиг. 2а и 2б), че по критерия „възраст“ водеща е групата от 31 до 40 год. с 25%, докато според критерия „доход“ лидери са тези с месечни доходи от 501 до 850 лв.

В клиентската база на CityCash (вж. фиг. 3а и 3б) по критериите „семеино положение“ и възраст водеща е групата „женени/омъжени“ с дял от 34,5%, докато според критерия „образование“ водят тези със „средно“ образование (62,8%). Последният изследван разрез е според двойката критерии „заетост“ и „жилище“, където (вж. фиг. 4а и 4б) водещи по първия критерий са категорията „работещи“ с 88,3% дял, докато по втория критерий лидери са тези със собствено жилище с дял от 56,8%.

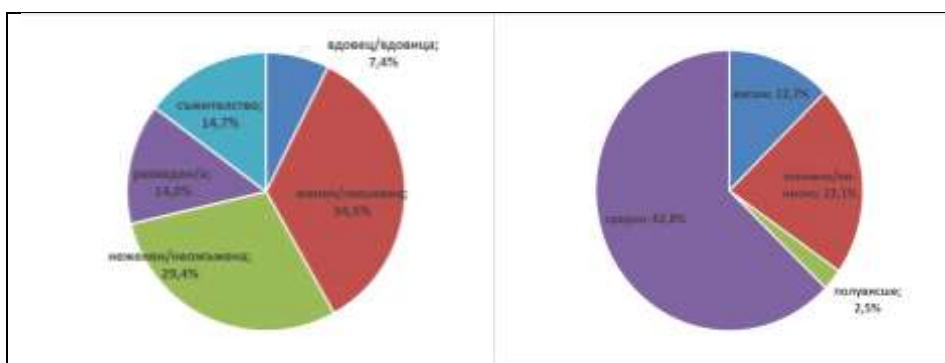
¹ Заб. Информацията е по собствени проучвания на автора на база публични отчети.

2а. Възраст

2б. Доходи

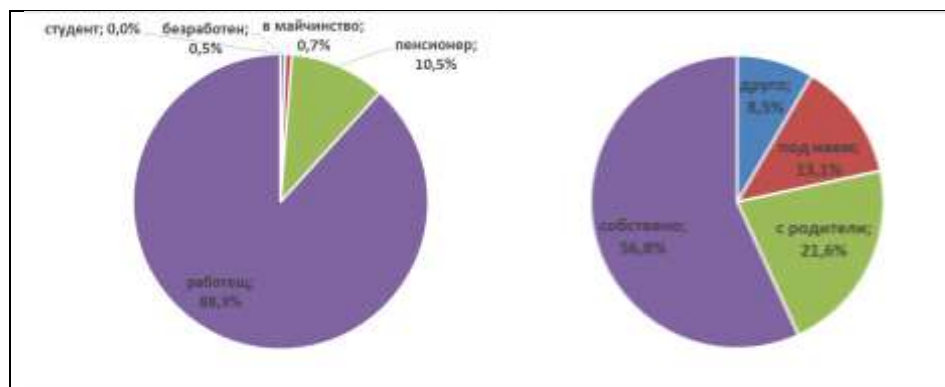
Фигура 2. Клиентски профил на CityCash за 2015 г. (възраст и доходи)

3а. Възраст

3б. Доходи

Фигура 3. Клиентски профил на CityCash за 2015 г. (семейно положение и образование)

4а. Заетост

4б. Жилище

Фигура 4. Клиентски профил на CityCash за 2015 г. (заетост и наличие на собствено жилище)

Според критерия възраст средните показатели по критерия за жените е 44 години, а за мъжете 39 години. В международно изследване на международно дружество за „бързи кредит“, опериращо освен в България и Румъния, но и в Украйна се откриват специфични характеристики на водещите мотиви за „прибягване“ до „бързи кредити“ (Вж. Таблица 11). За България водещ е делът на теглене на „бързи кредити“ за покриване на сметки за отопление и битови нужди с 27,5% дял, следвано от кредити за ремонт и обзавеждане. В Румъния отново водещи са кредитите за покриване на текущи сметки (25,3%), следвани от „ремонт и обзавеждане“ със 17,6%. В Украйна обаче проучването показва водеща роля на „ремонт и обзавеждане“ с 28,4%, следвано от кредити за „оборотен капитал и др. бизнес нужди“ – дял от 17,6%.

Таблица 11

Международно сравнение по критерия „цел на кредита“
(България, Румъния и Украйна)

Цел на кредита	Дял Украйна	Дял България	Дял Румъния
Без отговор	0,3%	0,0%	0,3%
Друга цел/ опишете подробно	9,9%	0,1%	14,2%
За образование	6,3%	4,5%	4,0%
За покриване на друг кредит	0,9%	1,7%	1,2%
Консумативи, сметки, отопление	1,6%	27,5%	25,3%
Лечение и други медицински разходи	11,9%	8,9%	14,2%
Неизвестна	0,0%	0,0%	0,0%
Оборотен капитал и др. бизнес нужди	17,6%	11,4%	2,2%
Покупка на бяла, черна или дребна техника	9,6%	5,8%	0,6%
Покупка на техника и оборудване	0,3%	1,4%	3,7%
Разходи за автомобила	6,2%	0,3%	0,9%
Разходи за автомобила/транспортни	0,2%	5,6%	0,3%
Разходи за забавления, пътуване, почивки и гостувания	4,9%	6,6%	9,0%
Разходи за персонал	0,1%	0,1%	5,2%
Разширяване на бизнеса	1,7%	1,8%	1,2%
Ремонт и обзавеждане	28,4%	24,2%	17,6%
Общо	100%	100%	100%

Източник: Собствени проучвания по данни от регулаторни органи.

* * *

Представеното изследване на сектор „бързи кредити“ в България и Румъния потвърждава наличието на специфичен бизнес феномен, който търпи бурно развитие през последните години, но поражда както възможности за печалби, така и възможности за загуби от съответните небанкови финансови институции. Независимо от регулаторните специфики, общото

право на ЕС и единната политика на БНБ и НБР за мониторинг на небанковите финансови институции потвърждават хипотезата, че до този тип кредити прибъгват клиенти, които иначе биха били отхвърлени от класическите търговски банки, било поради лошо кредитно минало, или ниски доходи (или липсващи такива). Българският опит обаче сочи, че поемането на подобен риск по отпускане на подобни необезпечени кредити поражда развитие на паралелен бизнес подотрасъл – този на „колекторските“ фирми.

Използвани източници:

Лилова, Р., Захариев, А., Божинов, Б. и колектив (2015). Финанси. Свищов. АИ „Ценов“.
www.bnb.bg
www.bnr.ro